

A MAGYAR NYELV VÉDELME

Az Infojegyzet a magyar nyelv védelmének intézményi és jogi hátterét ismerteti. Az összeállítás röviden bemutatja a nyelvstratégia és nyelvpolitika eszközeit, a nyelvi szétfelődés hátterét, valamint kitér az Európai Unió nyelvpolitikájára.

- A Föld lakossága hozzávetőlegesen 7000 nyelvet beszél.
- Az Ethnologue adatbázisa szerint a magyar nyelv a 66. legtöbbek által beszélt nyelv.
- Az UNESCO a nyelvi vitalitás szempontjából hét csoportba sorolja a nyelveket: biztos, bizonytalan, sérülékeny, veszélyeztetett, komolyan veszélyeztetett, kihalás közelében, kihalt.
- Az UNESCO által szerkesztett interaktív térkép alapján a veszélyeztetett nyelvek közé tartozik a kihalás közelében lévő csángó magyar, a magyar nyelv egyetlen, teljesen önállóan fejlődő dialektusa.
- Az Európai Unió a nyelveket négy különböző csoportba sorolja: az őshonos nyelv; az őshonos és a határon átnyúló nyelv; a határon átnyúló nyelv; illetve a területhez nem köthető nyelv.
- A magyar jelnyelv önálló, természetes nyelv, amelyet az Alaptörvény elismer és véd. A jelnyelvről bővebben: [Infojegyzet 2019/4.](#)
- Az Országgyűlés 2011-ben kiadott határozatában november 13-át a magyar nyelv napjának nyilvánította.
- A nemzetiségek jogairól és a nyelvhasználatról bővebben: [Infojegyzet: 2017/19.](#)

Az Országgyűlés 175 évvel ezelőtt az [1844. évi II. törvény](#) elfogadásával hivatalos nyelvnek nyilvánította a magyart. A magyar nyelv a szuverenitás jelképe, akárcsak a zászló, a címer, vagy a Szent Korona ([Smuk, 2014](#)). Az Alaptörvény megerősíti a magyar nyelv hivatalos státuszát, a jogszabály kimondja: Magyarország védi a magyar nyelvet és a magyar jelnyelvet.

Miközben 2030-ra a ma beszélt nyelvek kétharmada eltűnhet, a magyar nyelv – a népességcsökkenés ellenére – **nem tartozik a veszélyeztetett nyelvek közé**. A magyar nyelv fennmaradása, védelme és autonómiájának megőrzése, valamint a határon túli magyarság nyelvének megőrzése jogi eszközökkel támogatható. A nemzeti kultúra meg- és újrafogalmazása során a **nyelvpolitika és a nyelvstratégia jelöli ki a nyelvvel kapcsolatos feladatokat** ([Balázs, 2013a](#)).

A Kárpát-medencében élő magyar anyanyelvűek száma tendenciózusan csökken. A kisebbségben élő magyarság megmaradását veszélyezteti az asszimiláció és az elvándorlás. A szomszédos államokban és Magyarországon megtartott népszámlálási adatok alapján **2011 körül 11,95 millió (korrigált szám) magyar nemzetiségű élt a Kárpát-medencében**. Összehasonlítva a korábbi népszámlálási adatokkal 1991-ben 12,8 millió, 2001-ben 12,4 millió magyar él a térségben ([Kapitány, 2013](#)).

Nyers, illetve a nem válaszolókkal korrigált etnikai arányok a Kárpát-medencében, 2001 körül, 2011 körül

Körzetek	Lakosság 2001	Magyar nemzetiségű	Magyar nemzetiség, korrigált	Korrigált arány, %	Lakosság 2011	Magyar nemzetiségűnek vallotta magát	Magyar nemzetiség, korrigált	Korrigált arány, %
Magyarország	10 198 315	9 416 045	9 974 035	97,8	9 937 628	8 314 029	9 741 112	98,0
Erdély	7 221 733	1 415 718	1 415 901	19,6	6 789 250	1 216 666	1 290 568	19,0
Szlovákia	5 379 455	520 528	525 856	9,8	5 397 036	458 467	493 437	9,1
Vajdaság	2 031 992	290 207	301 914	14,9	1 931 809	251 136	264 241	13,7
Kárpátalja	1 254 614	151 516	151 516	12,1	1 249 000	141 000	141 000	11,3
Muravidék	120 875	5 445	5 797	4,8	118 988	4 000	4 000	3,4
Burgenland	277 569	6 641	6 641	2,4	286 215	10 000	10 000	3,5
Észak-Baranya megye	330 506	9 784	9 960	3,0	305 032	8 249	8 532	2,8
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>26 815 059</i>	<i>11 815 884</i>	<i>12 391 619</i>	<i>46,2</i>	<i>26 014 958</i>	<i>10 403 547</i>	<i>11 952 891</i>	<i>45,9</i>

Forrás: Kapitány Balázs: [Külhoni magyar közösségek](#). In.: Demográfiai portré, 2015

NYELVSTRATÉGIA

A rendszerváltást követően kezdődött el a nyelvművelés szerepének újraértelmezése, egyben **megfogalmazódott a nyelvstratégia kialakításának igénye** az alkalmazott nyelvészetben belül. Balázs Géza a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvi Bizottságának kérésére felvázolta egy lehetséges magyar nyelvstratégia elemeit.

A nyelvstratégia a különböző nyelvtudományi irányzatok közös eredményeit ötvözi a magyar nyelv sajátosságainak szem előtt tartása mellett. Balázs Géza 1996-ban a nyelvstratégia 14 fontosabb területet és irányát határozta meg, ezek közé tartozik a **jogalkotás**; a tudományos kutatás és a nyelvstratégiai tervezés; az anyanyelvoktatás; illetve a határon túli magyarság nyelve. A nyelvstratégia fontosabb módszerei és intézményei közé 21 elem került, többek között a könyvkiadás, az oktatás, a helyesírási bizottság, illetve az idegen nyelvű feliratok használata (Balázs, 1996).

Az elmúlt két évtizedben a nyelvstratégia értelmezése során született további megközelítések:

- A nyelvstratégia fő célja egy nyelv, a mindenkor **anyanyelv fenntartása és jövőbeli irányainak megfogalmazása** (Tolcsvai Nagy, 2013).
- A nyelvstratégia tágabb értelemben a teljes nyelvközösséget felölelő szakmai tervezés, amely feltételezi a hozzá kapcsolódó nyelvi jogi és nyelvpolitikai gyakorlat összehangolását. Szűkebb értelemben egy adott állam **nyelvi – nyelvészeti - nyelvi jogi cselekvésterve** (Pomozi, 2016).

A nyelvstratégia fontosságának megfogalmazását és elismerését követően 2014-ben alakult meg a **Magyar Nyelvstratégiai Intézet (MANYSI)**. A szervezet megalakulásának jogi háttérét az 55/2014. Kormányrendelet (*határon kívül helyezte: 206/2018. Kormányrendelet*) biztosította. Az intézmény feladatai közé tartozott – többek között – a **középtávú magyar nyelvstratégia kidolgozása** és a magyar nyelv kutatása.

A MANYSI kutatásokat folytatott a hazai **közigazgatás nyelvhasználatáról**, a **Jogalkotás érthetően – a pontos fogalmazás művészete** című kötet 2016-ban jelent meg. A határon túli magyarság támogatása az intézet kiemelt célja volt, a digitális oktatás és írásbeliség ugyancsak kiemelt szerepet játszott az intézmény életében (Bódi-Eöry, 2018).

A **MANYSI működése megosztotta a nyelvtudomány képviselőit**, mivel a nyelvstratégia kidolgozása nem valósult meg (Tolcsvai Nagy, 2017a; Kiss, 2016). A szervezet 2019 januárjában beolvadt az újonnan felállított **Magyarságtudó Intézetbe** (206/2018. Kormányrendelet). A Magyarságtudó Intézet feladatai között továbbra is szerepel a **középtávú magyar nyelvstratégia kidolgozása**.

A kormányzati intézmény mellett számos más, szakmai szempontból kiemelkedő szervezet közreműködik a magyar nyelv védelme érdekében. A **Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete** – többek között – kutatásokat végez az alkalmazott nyelvészet területén, valamint nyelvpolitikai kérdéseket vizsgál. A Nyelvtudományi Intézet üzemelteti a helyesírási tanácsadó portált, a helyesiras.mta.hu-t. (A helyesírási szabályzat megalkotásáért az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottsága felel.)

Elsősorban nyelvészeket tömörített az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszékén belül létrejött **Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport**. A kutatócsoport 2000-2012 között **működött** (Balázs, 2013b).

A nyelvészeket és nyelvi segítőket egyaránt befogadó **Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda** (Manyszi) a Nemzeti Kulturális Alap nyertes pályázati forrásából indult el 2006-ban. A Manyszi online felülete az **e-nyelv**, utóbbi nyelvi tanácsadást is nyújt. A szervezet szakmai kiadványa az **e-nyelvmagazin**.

HATÁRON TÚLI MAGYAR NYELV

A Kárpát-medencében élő magyarság nyelvhasználatát befolyásolta, hogy a magyar ajkúak az elmúlt évszázadban egymástól eltérő államokban, eltérő hivatalos nyelvi környezetben éltek. Az államhatár és a nyelvi határ eltéréseiből adódóan **különböző nyelvváltozatok**

alakultak ki a kisebbségben élő magyarság körében. A folyamatot a nyelvészek "nyelvi különfejlődésnek" vagy "nyelvi szétfejlődésnek" nevezik (Szóták, 2018). A szétfejlődés miatt új korszak kezdődött a nyelvfejlődés történetében, ezen belül is a nyelvemlékes korban: az 1772-1920 között zajló újmagyar kor lezárult, és útjára indult az **újabb magyar kor** (Sturcz, 2015).

A szétfejlődés nem lett többközpontú, mint az angol vagy a német nyelv esetében, **a magyar nyelv alapvetően megőrizte egységét**, ugyanakkor az 1990 előtti kommunikációs széttagoltság – határok zártsága, média korlátozottsága, stb. – erősítette a szétfejlődés folyamatát (Tolcsvai Nagy, 2017b).

A szétfejlődés során kialakult hét határon túli magyar régió (a magyar-magyar szótárban használt rövidítésekkel): **Erdély (Er), Felvidék (Fv), Vajdaság (Va), Kárpátalja (Ka), Horvátország (Hv), Muravidék (Mv), valamint Órvidék (Öv)**. A magyarországi magyar nyelv rövidítése Hu.

A folyamatban a határon túli nyelvhasználatban az **aktív szókinccs más ütemben változott**, illetve a nyelvi hiányok pótlása az **államnyelvből átvett vagy tükörfordított kifejezésekkel történt** (Szóták, 2018). Előbbire példa a hajtási/hajtsági igazolvány (Er, Fv, Hu) ma is aktív használata, amely korábban a jogosítvány hivatalos elnevezése volt, vagy a matúra (Er, Va, Hv, Mv, Öv) kifejezés az érettségi esetében. Utóbbit példázza a polgármester eltérő elnevezései, úgymint bürgermeister (Öv), primeria (Er), sztároszta (Ka) (Termini szótár).

A rendszerváltás követően indulhatott meg a "határtalanítás". A folyamat célja, hogy az újonnan készülő szótárak, illetve a nyelvészeti kiadványok szerkesztésekor **megjelenjenek a határon túli magyar nyelvváltozatok sajátosságai** (Lanstyák, 2006).

Az elmúlt csaknem két évtizedben határon túli Nyelvi Irodák alakultak. A szomszéd államokban működő nyelvi kutatóintézetek **Termini Egyesület** néven alakítottak **szövetséget** a magyar nyelv megmaradása, a tudományos munka összehangolása és kiszélesítése érdekében. Az egyesület tagjai:

- Ausztria: [Imre Samu Nyelvi Intézet](#); amely felöleli Ausztria, Szlovénia és Horvátország magyar Nyelvi Intézeteit;
- Horvátország: [Glotta Nyelvi Intézet](#);
- Románia: [Szabó T. Attila Nyelvi Intézet](#);
- Szerbia: [Verbi Nyelvi Kutatóműhely](#);
- Szlovákia: [Gramma Nyelvi Iroda](#);
- Ukrajna: [Hodinka Antal Intézet](#).

A Termini Egyesület tagjai elsősorban az Magyar Tudományos Akadémia [Határon túli magyar tudományos műhelyei](#) közül kerülnek ki. A Termini Egyesület projektjei közé tartozik a határon túli magyar nyelvváltozatok szókészletét bemutató **magyar-magyar szótár** szerkesztése. A szótár hét magyarlakta régió idegen eredetű szavait foglalja össze.

Nyelvészeti szempontból a határtalanítás másik fontos eredménye az MTA Nyelvtudományi Intézetének gondozásában szerkesztett [Magyar Nemzeti Szövegtár](#).

A magyarság súlyának megőrzése a tudományosan tervezett, az államilag koordinált és finanszírozott, valamint a politikai konszenzuson alapuló **stratégiai disszimilációs programmal képzhető el az egységes nemzeti nyelvstratégiára építve** (Pomozi, 2017).

A NYELVHASZNÁLAT SZABÁLYOZÁSA

A magyar nyelv használatának szabályozását a [2001. évi XCVI. törvény](#) rendezi. A jogszabály kiterjed egyrészt a magyar nyelven kiadott sajtó-és médiatermékben, valamint a szabadteri reklámokban közzétett reklámszövegre; másrészt a közterületen, a középületeken, illetve bizonyos esetekben a magánterületen, valamint a tömegközlekedésben használt feliratokra. A jogi norma értelmében a **reklámok és a tájékoztatók szövegét minden esetben magyarul is meg kell jeleníteni**. Idegen nyelvű kifejezés nyelvhelyességét illetően az MTA tanácsadó testülete dönt.

A **névviselésről** a [2010. évi I. törvény](#) rendelkezik, amely szabályozza az **anyakönyvi eljárást**. A jogszabály értelmében a hivatalosan adható [utónevek jegyzékét](#) az MTA állítja össze.

AZ EURÓPAI UNIÓ NYELVPOLITIKÁJA

A **nyelvi sokféleség** és annak tiszteletben tartása az Európai Unió alapvető értéke, amelyet az [Európai Unióról szóló szerződés](#) is rögzít. Az Unió többnyelvűsége épülő politikájának másik kiemelt célja a **nyelvtanulásra** való ösztönzés.

Az Európai Uniónak jelenleg **24 hivatalos nyelve van, közöttük a magyar**. A hivatalos nyelvek mellett további 60 regionális vagy egyes csoportok által beszélt nyelv használata terjedt el. A regionális és kisebbségi nyelvek jogi szabályozása a tagállamok hatáskörébe tartozik, az Unió az Európa Tanács [Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája](#) alapján működik együtt a tagállamokkal.

A helyzeten kíván változtatni az Unió állampolgárai által indított [Minority SafePack](#) kezdeményezés, amelynek célja, hogy a **kisebbségvédelem, valamint az anyanyelvhasználat az uniós jog része legyen**.

Az Európai Parlament és a Tanács [ajánlása](#) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról tételesen megnevezi azokat a kompetenciákat, amelyekre minden egyénnek szüksége van a személyes önmegvalósításhoz, a társadalmi beilleszkedéshez és a foglalkoztatáshoz. Ezek között a kulcskompetenciák között szerepel az **anyanyelven és az idegen nyelveken folytatott kommunikáció**.

Az Európai Bizottság többnyelvűségért és kultúráért, illetve a nyelvpolitikáért felelős szervezeti egysége az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság ([DG EAC](#)).

Források:

- Balázs Géza: Egy lehetséges magyar nyelvstratégia körvonalai. In.: Magyar Nyelvőr, 1996/1.
- Balázs Géza (2013a): Nyelvi szuverenitás. [A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és az identitás összefüggésében](#). In.: Magyar Tudomány, 2013/4.
- Balázs Géza (2013b): [A Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport krónikája \(2000–2012\)](#). In.: Anyanyelvpedagógia, 2013/4.
- Kapitány Balázs: [Kárpát-medencei népszámlálási körkép](#). In.: Demográfia, 2013/1.
- Kiss József: [A Nyelvstratégiai Intézet megálmodói](#). e-nyelv.hu, 2016
- Lanstyák István: [Nyelvi változatosság a határon túli magyar szókincsben](#). In.: Kisebbségkutatás, 2006/1.
- Pomozi Péter: [Mérgezett szavak](#). In.: Magyar Idők, 2016. április 14.
- Pomozi Péter: Asszimilációs és disszimilációs nyelvstratégia a Kárpát-medencében. In.: Anyanyelv és nemzeti jövő. 2017.
- Smuk Péter: [A szuverenitás jelképei és alkotmányos védelmük](#). In.: MTA Law Working Papers, 2014/37.
- Sturcz Zoltán: [A magyar szakmai nyelvművelés alapjai](#). 2015
- Szoták Szilvia: [A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat terminológiai tevékenysége](#). In.: Magyar Jogi Nyelv 2018/1.
- Tolcsvai Nagy Gábor: [Tervezés, \(ön\)értelmezés, fenntartás: a magyar nyelvstratégia lehetőségei és kötelességei](#). In.: Magyar Nyelv, 2013/1.
- Tolcsvai Nagy Gábor (2017a): [Összefoglaló](#). In.: A magyar nyelv jelene és jövője. 2017
- Tolcsvai Nagy Gábor (2017b): [Az anyaország és a külső régiók, a határtalanítás](#). In.: A magyar nyelv jelene és jövője. 2017